

DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-36-01>

УДК 929Пшеборський:51-051]:378.4.091.113(477.54–25)”1922”

В. В. ЛЕВЧЕНКО, канд. істор. наук, доц.,
доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
e-mail: levchenko_lav@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6907-7768>
Одеський національний морський університет,
вул. Мечникова, 34, Одеса, 65029, Україна

ОДИН ФАКТ ІЗ ДІЯЛЬНОСТІ РЕКТОРА ХІНО А.-Б. П. ПШЕБОРСЬКОГО: РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ЖИТТЯ

Мета дослідження: на основі вперше введених до наукового обігу архівних історичних джерел, доповнити мало відомими фактами історію повсякденного життя представників академічного співтовариства Харківського інституту народної освіти (ХІНО) 1922 р., репрезентувати постать ректора ХІНО, професора математики А.-Б. П. Пшеборського як лідера у подоланні складних життєвих ситуацій на початку 1920-х рр., що визначалося його певними особистісними якостями і конструктивною поведінкою, які сприяли досягненню значущих цілей в умовах неконтрольованих життєвих обставин на тлі суспільно-політичного і соціально-економічного колапсу.

Методологія дослідження: принципи історизму та об'єктивності, втілені шляхом застосування спеціально-історичних методів – хронологічного та ретроспективного.

Наукова новизна. Уперше репрезентовано інформацію про звернення ректора ХІНО А.-Б. П. Пшеборського в умовах голоду 1921–1922 рр. до «Місії Нансена» з проханням надання матеріальної і фінансової допомоги представникам академічного середовища (викладачам, аспірантам, студентам, технічному персоналу) вишу, доповнено життєпис А.-Б. П. Пшеборського одним із фактів останнього року його перебування у Харкові перед переїздом 1922 р. до Польщі, розглянуто роль його особистості у формуванні конструктивної стратегії подолання критичних обставин життя колег і підлеглих в екстремальних умовах буття.

Актуальність. Доповнення наукової біографії видатних діячів культури завжди є важливою темою історичних досліджень. На 2023 р. припадають соті роковини трагічних подій голоду 1921–1923 рр., які випали на долю усіх верств УСРР, зокрема і на представників академічної спільноти. Доповнення новими документальними фактами складних подій того часу є цікавою та актуальною темою. Важливим моментом є простеження дбайливого ставлення до долі підлеглих з боку керівництва одного з провідних вишів Харкова в обличчі А.-Б. П. Пшеборського.

Висновки. Досліджено маловідомі сторінки біографії ректора ХІНО, професора математики А.-Б. П. Пшеборського. На основі репрезентованих історичних джерел, вдалося відтворити деякі факти його останнього року життя у Харкові. Продовження пошуку, опрацювання та введення до наукового обігу нових матеріалів, що стосуються долі представників академічної корпорації в умовах трагічних подій 1921–1922 рр. ще більш повно розкриють і доповнять сутність тих жахливих подій. Вивчення та популяризація документів, що яскраво демонструють, як завдяки допомозі «Місії Нансена» зуміла вижити велика кількість населення УСРР, мають бути донесені до широких кіл громадськості.

Ключові слова: А.-Б. П. Пшеборський, ХІНО, «Місія Нансена», голод, роль особистості.

Як цитувати: Левченко В. В. Один факт із діяльності ректора ХІНО А.-Б. П. Пшеборського: роль особистості в екстремальних умовах життя. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2023. Вип. 36. С. 18-25. DOI: : <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-36-01>

In cites: Levchenko V. V. (2023). One fact from the activity of rector KHPE A.-B. P. Psheborsky: the role of personality in extreme life conditions. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin «History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences»*, Issue 36, (18-25), DOI: : <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-36-01> (in Ukrainian)

У статті розглядаються нові, невідомі раніше, факти з професійної діяльності Антонія-Боніфация Павловича Пшеборського (1871–1941), який у складні 1920–1922 рр. трансформації вищої школи Харкова почергово займав посаду ректора двох вишів-спадкоємців Харківського університету (1805–1920). З червня 1920 р. до травня 1921 р. – ректор Харківської академії теоретичних знань та одночасно завідувач кафедри теоретичної механіки. Після реорганізації влітку 1921 р. Академії теоретичних знань в Харківський інститут народної освіти (ХІНО) був призначений ректором цього новоутвореного вишу, який очолював до вересня 1922 р. Одночасно з посадою ректора ХІНО також був керівником науково-дослідної кафедри теоретичної механіки. У 1922 р. переїхав до Польщі, куди був запрошений на посаду професора кафедри математики Віленського університету. Пропрацювавши там кілька місяців, згодом перевівся до Варшавського університету, де 1 вересня 1922 р. очолив кафедру теоретичної механіки, на якій працював довгий час [2, с. 113].

Одним із найскладніших етапів діяльності А.-Б. П. Пшеборського був час його роботи ректором ХІНО (1921–1922). Незважаючи на те, що він тривав трохи більше одного року, але був складним за тих умов, що саме на ці роки в УСРР прийшовся голод, який зазнали усі верстви населення, зокрема й наукова інтелігенція. Незважаючи на існуючі публікації, що висвітлюють різні аспекти суспільно-політичної та соціально-економічної ситуацій у 1921–1923 рр. [1], це питання, як і раніше, не можна назвати всебічно вивченим. Однією з таких тем є допомога «Місії Нансена» представникам академічного середовища ХІНО на чолі з А.-Б. П. Пшеборським, який як ректор продемонстрував особистісні якості та конструктивну поведінку, що сприяли досягненню значущих цілей в умовах неконтрольованих обставин голоду на тлі суспільно-політичного і соціально-економічного колапсу. Історичним джерелами для спроби розгляду цього питання стали документи з особистого архіву професора О. Я. Шпакова, який відкладено в Одеському історико-краєзнавчому музеї (ОІКМ) [6, ф. Архів професора О. Я. Шпакова, папка № 5, інвентарний № 6945].

Слідом за революційними подіями, братовбивчою громадянською війною, інтервенціями тощо, що забрали мільйони життів та розкидали мільйони людей по різних країнах світу, в УСРР 1921 р. вибухнула жорстока посуха, що охопила більшу частину території та завдала матеріальних труднощів значній частині населення. Станом на кінець 1921 р. в УСРР голодувало понад семи мільйонів людей. В УСРР було створено спеціальні Комісію та комітети допомоги голодуючим (29 червня 1921 р.), Всеукраїнський та губернські комітети допомоги голодуючим при виконкомах рад (18 серпня 1921 р.), Міжнародне українське бюро допомоги голодуючим УСРР (25 листопада 1921 р.) тощо [1, с. 5–7], але цих заходів було недостатньо для ліквідації страшного лиха серед населення. Усвідомлюючи масштаби тієї трагедії, слід віддати належне людям, які брали активну участь у порятунку голодуючих громадян УСРР 1921–1922 рр., та завдяки яким було врятовано тисячі життів. Серед них видатний норвезький полярний дослідник, політичний та громадський діяч – Фрітьоф Нансен, який у відповідь на прохання у серпні 1921 р. Міжнародного Червоного Хреста заснував та очолив загальноєвропейську організацію допомоги голодуючим у СРСР – Нансенівський гуманітарний комітет («Місія Нансена»), на заклик якого, як головного уповноваженого з надання допомоги голодуючим, відреагували різні міжнародні організації. Головний офіс Міжнародного комітету допомоги голодуючим був у Женеві, філія у Берліні. «Місія Нансена»

мала своє представництво в УСРР, главою якого був капітан Відкун Квіслінг. Щомісяця іноземні представники «Місії» перевіряли роботу їдальнь, звітуючи про це до Женеви. Радянський уряд залишав за собою право постійного контролю цієї діяльності [5, ф. Р-5913, оп. 1, спр. 40, арк. 17, 18].

На весні 1922 р. різко зросла кількість голодуючих в УСРР, ситуація із забезпеченням населення продовольством залишалась складною. У такій обстановці 5 травня 1922 р. А.-Б. П. Пшеборський як ректор ХІНО листом звернувся до «Місії Нансена» з проханням щодо надання матеріальної і фінансової допомоги представникам академічного середовища вишу (викладачам, аспірантам, студентам, технічному персоналу) (див. дод. 1 і 2). Лист А.-Б. П. Пшеборського французькою мовою та його переклад російською мовою (див. дод. 1 і 2) зберігаються в особистому архіві ректора Одеського інституту народного господарства (ОІНГ²), професора О. Я. Шпакова³, який зберігається в ОІКМ. У франкомовному листі є примітка «Mr Gorvin», яка скоріш за все належить Джон Горвіну⁴, ще одній довірній особі Ф. Нансена. У нашому перекладі примітка має наступний зміст: «Буду радий подібній інформації з інших університетських центрів». Отже, скоріш за все, після отримання відповіді від Д. Горвіна А.-Б. П. Пшеборський переслав листи французькою і російською мовами професору О. Я. Шпакову, як ректору ОІНГ, який був складовою одеського «університетського центру» та одним із спадкоємців Новоросійського університету (1865–1920), ліквідованого більшовиками разом із двома іншими класичними університетами – Харківським і Київським. Дозволимо собі припустити, що таким чином, ці два документи опинилися в особистому архіві професора О. Я. Шпакова.

У 1921–1922 рр. голод як результат політичних, економічних і соціальних криз став несподіванкою та викликом для багатьох громадян, що призвело до порушення їх нормального життя, забезпечення базових життєвих потреб – харчування, та як наслідок до стану невизначеності та стресу, проблем в орієнтації в навколишній соціальній дійсності, неможливості планування власного майбутнього, негативного впливу на функціонування, адаптацію та вироблення ефективних стратегій подолання критичних

² ОІНГ існував у 1921–1931 рр., як один із спадкоємців Новоросійського університету (1865–1920). У 1931 р. реорганізований в Одеський кредитно-економічний інститут (ОКЕІ). У 1966 р. перейменовано в ОІНГ. На сьогодні Одеський національний економічний університет.

³ Олексій Якович Шпаков (1868–1927) – історик права. У 1894 р. закінчив юридичний факультет Київського університету. Був професорським стипендіатом кафедри історії російського права цього університету. Учень професора М. Ф. Владимирського-Буданова. Наукові інтереси О. Я. Шпакова стосувалися взаємовідносин церкви і держави в Московському царстві. У 1899 р. склав магістерські іспити з історії державного та міжнародного права. Працював приват-доцентом Київського університету. У 1903–1920 рр. викладав у Новоросійському університеті. З 29 грудня 1903 р. приват-доцент кафедри історії російського права юридичного факультету. 28 травня 1904 р. Радою Київського університету затверджено в науковому ступені магістра державного права. З 9 липня 1904 р. був в. о. екстраординарного професора по кафедрі історії російського права. У науковому ступені доктора державного права затверджено Радою Київського університету 9 листопада (удостоєний 14 жовтня) 1912 р. З серпня 1913 р. призначений ординарним професором на кафедрі історії російського права. 9 липня 1913 р. затверджений на посаді директора Одеських вищих жіночих курсів. У 1918–1920 рр. професор Одеського політехнічного інституту. Основні фрагменти кар'єри О. Я. Шпакова в 1920-х рр.: професор Одеського гуманітарно-громадського інституту (1920–1921), професор Одеського археологічного інституту (1921–1922), позаштатний викладач Одеського інституту народної освіти (1921–1923), професор та ректор Одеського інституту народного господарства (1921–1927) [4, ф. Р-39, оп. 1, спр. 32, арк. 1–3].

⁴ Джон Горвін з 1906 р. працював у британському міністерстві сільського господарства та рибальства. Під час Першої світової війни брав участь у роботі Продовольчої ради союзників, пізніше очолив Комітет з надзвичайних кредитів, створений великими державами для відновлення Європи після Першої світової війни. Разом із Ф. Нансеном 20 серпня 1921 р. прибув до Риги для переговорів із радянським урядом [ДАРФ, ф. Р-5913, оп. 7, спр. 2, арк. 162, 195]. Через Д. Горвіна Ф. Нансен здійснював контроль над діяльністю комітету. Д. Горвін вів листування з керівниками на місцях, отримані дані переправляв вченому [5, ф. Р-5913, оп. 1, спр. 40, арк. 17, 18].

ситуацій, коли люди опинилися на межі виживання і смерті. У таких обставинах А.-Б. П. Пшеборський продемонстрував особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій, що визначилося, відповідно сучасним теоретичним надбанням психології, його певними особистісними якостями, які сприяли досягненню значущих життєвих цілей у важких, кризових, непередбачуваних і неконтрольованих життєвих обставинах, актуалізуючись та формуючи конструктивну поведінку особистості за необхідності задля вирішення тих чи інших завдань [3, с. 97]. Тобто проявлені ним під час голоду 1921–1922 рр. лідерські якості особистості (організованість, відповідальність, наполегливість, твердість духу, психологічна підтримка інших тощо) допомогли багатьом колегам, як у Харкові, так і в інших «університетських центрах», пережити екстремальні умови життя.

Загалом наголосимо, що архівосховища України містять досить змістовний матеріал щодо критичної ситуації представників наукової спільноти під час голоду 1921–1923 рр. Пошук та популяризація документів, що яскраво демонструють, як завдяки допомозі різних міжнародних фондів, зокрема «Місії Нансена», було врятовано життя багатьох людей, мають бути введені до наукового обігу та донесені до широких кіл громадськості.

Додатки⁵

Додаток 1

Лист ректора ХІНО А.-Б. П. Пшеборського французькою мовою представнику «Місії Нансена» в УСРР від 5 травня 1922 р.

Kharkov 5.5.22

Lettre du Recteur de l'Université de Kharkov au représentant du Dr Nansen en Ukraine

La situation du personnel pédagogique de l'Institut de l'Instruction Publique (I.N.O.) (Université de Kharkov) comprenant 75 professeurs, privat-docents et 79 assistants est des plus critique. La rétribution insuffisante du travail (4 à 5.000.000 roubles soviétiques payée ordinairement avec un retard de 1 mois 1/2 a 2 mois) et la médiocrité des rations délivrées avec beaucoup d'irrégularité, ont provoqué plusieurs cas d'inanition complété parmi les professeurs.

Non moins grave est la question des vêtements, du linge, de la hassurs. Les objets sont en parties usés, en partie vendus pour couvoir subvenir aux besoins de première nécessité, sans même qu'a malheur particulier les ait réduits à prendre cette mesure, tel hé, par exemple, la mort ou la maladie d'un membre de la famille circonstance qui, d'ailleurs, tend à devenir courante. La majorité es professeurs s'achemine vers la misère, d'autant plus que, plus ne les professeurs des autres écoles supérieures ils saint pour la Plupart des théoriciens et des spécialistes et ne peuvent ni ne avant par conséquent trouver un travail pratique.

A cot des difficultés matérielles dans lesquelles se débat le orps enseignement il faut considérer les conditions morales et intellectuelles au milieu desquelles il est obligé de vivre.

L'absence de littérature scientifique, surtout de journaux période qu'es, d'appareils, de réactifs, etc. rend le travail scientifique rées difficile et parfois impossible.

Un second groupe du personnel de l'I.I.P., se trouve dans une situation encore plus pénible ce sont les aspirants auprès de l'Institut d'analyses scientifiques. Ces personnes qui, après avoir terminé leurs études l'Université, se préparent à une carrière purement scientifique ou au professorat, recevant par mois : 400.000 roubles – 32 livres de famine. – 4 livres de millet. – 1 livre de lard. – 1 livre de sel.

⁵ Документи у додатках репрезентовано відповідно до сучасних правил французької та російської мов. Дата документів наводиться відповідно за оригіналами. Дрібні особливості текстів (закреслення, надрядкові вставки тощо) не обумовлюються.

Ces chiffres sont significatifs. Les aspirants de l'I.I.P. sont 1 nombre de 86 tous théoriciens, mathématiciens, astronomes, physiciens, philologues, etc. c'est-à dire des personnes qui, pour la plupart, ne avant guère s'adapter à la vie pratique. Ces jeunes savants «in spé» méritent, il me semble, une attention et une assistance toute spéciale.

Le 3 m groupe est composé des étudiants dont le nombre, dans l'I.I.P. est appeau près de 1200. Ils sont tous obligés de chercher quelque travail, puis que parmi eux, 160 personnes seulement recevant quelques subsides, bien misérable du reste. Ces derniers recevant chaque mois : 400.000 roubles par mois, 15 livres de farine, 4 livres de gruau, 1 livre de lard, 1 livre de sel. Eux qui ne bénéficient pas de ces subsides spéciaux, non-seulement, non e recevant rien, mais encore il en est parmi eux qui, dans un avenir prochain, seront obligés de payer pour leurs études.

Dans le cas où quelque assistance matérielle ou morale pourrait être accordée, par exemple par la fourniture de vivres ou de manuels a dispensables aux études, il faudrait former une Commission ou seront représentés les professeurs et les étudiants. Pour la distribution de ce secours, elle se guiderait uniquement, sur la condition matérielle des étudiants et non sur la classe sociale ou le parti auxquels ils appartiennent.

Pour terminer je me permets d'attirer votre attention sur la situation du personnel technique (chancellerie, etc.) des Hautes Ecoles en général et de l'I.I.P. en particulier. Ces fonctionnaires sont très mal rétribués et se trouvent sous tous les rapports dans des conditions pires que dans n'importe quel sutra établissements.

Recteur de l'Université de Kharkov.
A. Przeborski.

Note by Mr Gorvin: I should be glad of similar information from other University centres [Буду радий подібній інформації з інших університетських центрів – *переклад В. Л.*].

ОІКМ, фонд професора О. Я. Шпакова, папка № 5, інвентарний № 6945. Машинопис.

Додаток 2

Переклад російською мовою листа ректора ХІНО А.-Б. П. Пшеборського представнику «Місії Нансена» в УСРР від 5 травня 1922 р.

Харьков 5.5.22.

Письмо ректора Харьковского университета представителю
Нансена на Украине

Личное положение преподавателей Института народного образования /ИНО/ /Харьковский университет/, состоящих из 75 профессоров, приват-доцентов и 79 ассистентов более чем критическое. Жалованье, не соответствующее работе /4–5 млн советских рублей/, выплачиваемое обычно с опозданием в 1, 1,5, 2 месяца, вызывает в некоторых случаях полное истощение среди профессоров.

Не менее важен вопрос одежды, белья, обуви. Вещи частично изношены, частично проданы, чтобы удовлетворить самые необходимые потребности, но это только увеличило нищету, а также смертность и болезни членов семей от обстоятельств, которые здесь описаны и которые сейчас имеют место. Большинство профессоров ближе к нищете, чем к своей школе, другие в высшей степени истощены для того, чтобы продолжать свою научную и практическую работу.

Кроме вопроса материальных трудностей нужно рассмотреть также моральные и интеллектуальные условия, в которых им приходится жить.

Отсутствие научной литературы, периодических изданий, аппаратуры, реактивов и пр. сделало научную работу очень осложненной и почти невозможной.

Другая группа находится в ситуации еще более затруднительной. Это аспиранты института. Это лица, которые после их обучения в университете готовятся к научной карьере или профессуре и получают в месяц 400 000 руб., 4 фунта проса, 1 фунт ... [сала], 1 фунт соли. Эти цифры показательны. Аспиранты института в количестве 86 теоретиков, математиков, астрономов, физиков, филологов и т. д. – это так сказать лица, в большинстве своем, не приспособленные к практической жизни. Эти молодые ученые заслуживают внимание и участие, совершенно особенной помощи.

Третью группу составляют студенты, в том числе ... общим числом 1 200. Они все вынуждены искать какую-либо работу, затем среди них 160 лиц, не имеющих абсолютно никакой субсидии и дошедшие до последней стадии нищеты. Эти последние получают в месяц 400 000 руб. в месяц, 15 фунтов муки, 4 фунта зерна, 1 фунт сала, 1 фунт соли.

А те из них, кто не получает никакой субсидии, должен еще и платить, чтобы продолжать свое обучение.

В деле, которое касается материальных и моральных проблем, нужно будет многое согласовать, например, чтобы распределять паек или учебники должна быть создана комиссия или представительство из профессоров и студентов.

В заключение я позволю себе обратить ваше внимание на положение технического персонала /канцелярия и пр./ высшей школы. Эти служащие с низкой оплатой и находятся в условиях худших, чем в любом другом учреждении.

Ректор Харьковского университета
А. Пржебовский.

Примечание мр ГОРВИН

ОІКМ, фонд професора О. Я. Шпакова, папка № 5, інвентарний № 6945. Машинопис.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримується етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Кульчицький С. В., Мовчан О. М. Невідомі сторінки голоду 1921–1923 рр. в Україні. К.: Ін-т історії України АН України, 1993. 70 с.
2. Пшеборський Антоній-Боніфаций Павлович. *Ректори Харківського університету (1805–2014): біобібліографічний довідник* / уклад. В. Д. Прокопова, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. І. Посохов, С. Б. Глибицька, Ю. Ю. Полякова; ред. кол.: В. С. Бакіров (голов. ред.); наук. ред. С. М. Куделко; ред. Н. М. Березюк, А. О. Давидова, О. С. Журавльова; бібліогр. ред. С. Б. Глибицька, С. Р. Марченко, Ю. Ю. Полякова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 113–116.
3. Ткачишина О. Р. Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2021. Т. 32 (71). № 3. С. 93–98.
4. Державний архів Одеської області.
5. Державний архів Російської Федерації.
6. Одеський історико-краєзнавчий музей.

V. V. LEVCHEKO, Ph.D. in History, Associate Professor,
Associate Professor of the department of social and humanitarian disciplines
e-mail: levchenko_lav@ukr.net ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6907-7768>
Odesa National Maritime University,
34 Mechnikova Street, Odesa, 65029, Ukraine

ONE FACT FROM THE ACTIVITY OF RECTOR KHIPE A.-B. P. PSHEBORSKY: THE ROLE OF PERSONALITY IN EXTREME LIFE CONDITIONS

Purpose: on the basis of archival historical sources introduced into scientific circulation for the first time, to add little-known facts to the history of the everyday life of representatives of the academic community of the Kharkiv Institute of Public Education (KHIPE) in 1922, to represent the figure of the rector of KHIPE, professor of mathematics A.-B. P. Psheborsky as a leader in overcoming difficult life situations in the early 1920s, which was determined by his certain personal qualities and constructive behavior, which contributed to the achievement of significant life goals in the conditions of uncontrolled life circumstances against the background of socio-political and socio-economic collapse.

Research methodology: the principles of historicism and objectivity, embodied by the use of special historical methods – chronological and retrospective.

Scientific novelty. For the first time, information about the address of the rector of KHIPE A.-B. P. Psheborsky in the conditions of the famine of 1921–1922 to the «Nansen mission» with a request to provide material and financial assistance to representatives of the academic environment (teachers, graduate students, students, technical staff) of higher education, supplemented by the biography of A.-B. P. Psheborsky, one of the facts of the last year of his stay in Kharkiv before moving to Poland in 1922, the role of his personality in the formation of a constructive strategy for overcoming the critical circumstances of the lives of colleagues and subordinates in extreme living conditions is considered.

Topicality. Supplementing the scientific biography of prominent cultural figures is always an important topic of historical research. 2023 marks the hundredth anniversary of the tragic events of the famine of 1921–1923, which befell all sections of the USSR, including representatives of the academic community. Supplementing with new documentary facts of complex events of that time is an interesting and relevant topic. An important point is tracing the careful attitude towards the fate of subordinates on the part of the management of one of the leading universities of Kharkiv in the person of A.-B. P. Psheborsky.

Conclusions. Little-known pages of the biography of the rector of KHIPE, professor of mathematics A.-B. P. Psheborsky. On the basis of represented historical sources, it was possible to reproduce some facts of his last year of life in Kharkiv. The continuation of the search, development and introduction into scientific circulation of new materials concerning the fate of the representatives of the academic corporation in the conditions of the tragic events of 1921–1923 will reveal and supplement the essence of those terrible events even more fully. The study and popularization of documents that vividly demonstrate how, thanks to the help of the «Nansen's Mission», a large number of the population of the USSR managed to survive, should be brought to wide circles of the public.

Key words: A.-B. P. Psheborsky, KHIPE, «Nansen's mission», hunger, the role of the individual.

References

1. Kulchytsky S. V., Movchan O. M. Unknown pages of the famine of 1921–1923 in Ukraine. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy AN Ukrainy, 1993. 70 s. (in Ukrainian)
2. Psheborskyi Antony Bonifatsy Pavlovich. *Rectors of Kharkiv University (1805–2014): biobibliographic guide* / Compiled by. V. D. Prokopova, R. A. Stavynska, M. H. Shvalb, B. P.

Zaitsev, S. M. Kudelko, S. I. Posokhov, S. B. Hlybytska, Yu. Yu. Poliakova; Ed.: V. S. Bakirov; S. M. Kudelko; N. M. Bereziuk, A. O. Davydova, O. S. Zhuravlova; S. B. Hlybytska, S. R. Marchenko, Yu. Yu. Poliakova. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazyna, 2015. S. 113–116. (in Ukrainian).

3. Tkachyshina O. R. Peculiarities of social and psychological adaptation of the individual in crisis situations. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia*. 2021. T. 32 (71). № 3. S. 93–98. (in Ukrainian).

4. State archive of Odesa region.

5. State Archive of the Russian Federation.

6. Odesa Historical and Local History Museum.